

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Анотація.

У статті розглядається поняття «іншомовна комунікативна компетентність» як основа успішного професійного становлення майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. Для технічних спеціальностей характерне вивчення специфічних термінів англійською мовою, а також завдання, пов'язані з перекладом технічної документації. На гуманітарних спеціальностях задають есе з англійської, різноманітні твори, а також читають і обговорюють художні літературні твори мовою оригіналу. Також висвітлено основні положення та методологічні принципи навчання міжкультурної комунікації. Окрім того, у статті подано основні завдання становлення особистості студента гуманітарних спеціальностей на практичних заняттях з іноземної мови.

Ключові слова.

Іншомовна освіта, комунікативна компетентність, полікультурна особистість, гуманітарні спеціальності.

Аннотация.

Изучение английского языка является обязательным атрибутом успешного и образованного человека. В современных высших учебных заведениях английский язык включен в большинство программ технического и гуманитарного направления. Для технических специальностей характерно изучение специфических терминов на английском языке, а также задания, связанные с переводом технической документации. На гуманитарных специальностях задают эссе по английскому, разнообразные сочинения, а также читают и обсуждают художественные литературные произведения на языке оригинала. В статье рассматривается понятие «Иноязычная коммуникативная компетентность», которое является основой успешного профессионального становления будущих учителей гуманитарных специальностей в высших учебных заведениях Украины. Также, в статье рассмотрены основные положения и методологические принципы обучения межкультурной коммуникации. Помимо этого, предлагаются главные задачи формирования личности студента гуманитарных специальностей на практических занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова.

Иноязычное образование, коммуникативная компетентность, поликультурная личность, гуманитарные специальности.

Anotation

Learning English is an indispensable attribute of a successful and educated person. In modern institutions of higher education, English is included in most technical and humanitarian programs.

Technical specialties are characterized by the study of specific terms in English, as well as tasks related to the translation of technical documentation. On humanitarian specialties they ask essays on English, various compositions, and also read and discuss literary works in the original language

The article deals with the concept of "Foreign languages communicative competence", which is the basis for successful professional development of future teachers of humanitarian specialties in higher educational institutions of Ukraine. Also, the article considers the main provisions and methodological principles of the training of male cultural communication. In addition, the main tasks of forming the personality of the student of humanitarian specialties in practical classes on foreign language are suggested.

Keywords.

Foreign language education, communicative competence, multicultural personality, humanitarian specialties.

Постановка проблеми.

Вивчення англійської мови, так чи інакше, є обов'язковим атрибутом успішного і освіченої людини. В сучасних вищих навчальних закладах англійська мова включена в більшість програм технічного та гуманітарного спрямування.

У сучасних дослідженнях *іншомовну комунікативну компетентність* тлумачать як необхідний людині рівень сформованості досвіду міжособистісної взаємодії, щоб успішно функціонувати в суспільстві з огляду на власні здібності й соціальний статус [1, с.13]. Отже, метою

навчання іноземної мови у ВНЗ є як оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності, що у свою чергу вимагає окреслення різного роду методик та підходів щодо формування іншомовної компетенції у студентів із різними базами знання та навичок.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання навчання іноземних мов стали предметом досліджень зарубіжних вчених М. Канінгем Флорез (M. A. Cunningham Florez) та М. Бурт (M. Burt), А. Назнін (A. Naznean), М. Шлепегрел (M. Schleppegrell), Г. Каваліаускіене (G. Kavaliauskiene) та Д. Ужпаліене (D. Uzpaliene) та ін.

Розробкою методичних засад навчання іноземних мов у процесі професійної підготовки займалися К. Кенеді (C. Kennedy) та Р. Болайто (R. Bolitho), П. Стревенс (P. Strevens), Дж. Свейлз (J. Swales), Л. Трімбл (L. Trimble), Т. Хатчінсон (T. Hutchinson) та А. Уотерс (A. Waters), Т. Дадлі-Еванс (T. Dudley-Evans) та М. Джо Сент Джон (M. Jo St John), М. Хутта (M. Hutta).

Проблематика навчання іноземних мов студентів безпосередньо гуманітарного спрямування з метою їх практичного застосування поза цікавить Е. Джендрік (E. Jendryck), Г. Вісньовська (H. Wisniewska), Н. Сіфакіс (N. C. Sifakis), Т. Дікей (T. Dincay), Л. Джой Меш (L. Joy Mesh) та ін.

Метою статті є розкриття особливостей навчання іноземної мови студентів гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. У загальній стратегії навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах передбачена вимога щодо розвитку іншомовної комунікативної компетенції в різних сферах спілкування. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти визначають основні напрями підготовки студентів гуманітарного спрямування, що передбачає досягнення студентами достатнього рівня іншомовної комунікативної компетенції у сферах загальної та професійної комунікації [2, с. 14].

Теоретичний аналіз проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що іншомовна комунікація можлива за умови володіння суб'єктами іншомовного спілкування мовою як засобом комунікації. Рівень ефективності комунікативного процесу зумовлений рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності суб'єктів. Компетентність – це стійка готовність і здатність людини до якої-небудь діяльності «зі знанням справи». У нашому випадку такою діяльністю виступає іншомовна комунікація студентів гуманітарних спеціальностей у процесі вивчення ними іноземної мови. Як результат, іншомовну освіти можна визначити як інтегративне утворення особистості, яке має складну структуру і виступає взаємодією і взаємопроникненням лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій, рівень сформованості яких дозволяє майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію. У нашому дослідженні експериментально встановлені основні особливості та найбільш ефективні методи викладання

та формування іншомовної комунікативної компетенції серед студентів гуманітарного спрямування вищих навчальних закладів.

Варто сказати, що іншомовна компетентність забезпечує певний культурний рівень усного й писемного мовлення та невербальної мовленнєвої поведінки. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих закладів освіти різних напрямів підготовки слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. [11, с. 17]

Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної освіти доцільно розробляти нові методологічні підходи й визначати педагогічні умови їх реалізації, над чим сьогодні працюють вітчизняні вчені та педагогіки-практики.

Аналіз моделей комунікативної компетенції свідчить про те, що всі вони побудовані на засадах системного підходу, який передбачає дослідження комунікативної компетенції як системи, визначення її внутрішніх особливостей і зв'язків. Зауважимо, що вчені розглядають іншомовну освіту як цілісну структуру, в якій виокремлюють окремі підструктури (компоненти, складові, елементи тощо).

Проаналізовані моделі та методи є спробою описати й пояснити складне явище *“комунікативна компетенція”* через виділення багатьох її елементів.

Складовими системи навчання будь-якої галузі знання, у тому числі і системи навчання іноземної мови, є її цілі, зміст, принципи, методи, засоби та апарат контролю й оцінювання результативності її функціонування.

Весь процес навчання іноземних мов підпорядковується основній меті – формуванню комунікативної компетентності. Відповідно до змістових напрямів іншомовної освіти, комунікативна компетентність передбачає сформованість:

- мовленнєвої компетентності – мовленнєвих умінь в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі;
- мовної компетентності – знання мовного матеріалу, рецептивних та продуктивних навичок його застосування;
- соціокультурної компетентності – країнознавчих і лінгвокраїнознавчих знань.

Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти іншомовна компетентність – «це здатність функціонувати у реальних умовах спілкування, тобто в динамічному обміні інформацією, де лінгвістична компетенція повинна пристосуватися до прийому великого обсягу інформації як лінгвістичного, так і паралінгвістичного характеру. При цьому робиться акцент на успішності іншомовної комунікації, яка залежить як від готовності і бажання комуніканта йти на ризик висловлювати свої думки іноземною мовою, так і від його винахідливості щодо уміння користуватися власним словниковим запасом та відомими йому граматичними структурами для передачі повідомлення» [3, с. 56].

У зв'язку з теорією формування полікультурної особистості, на думку С.Кунанбаєвої, «визначальною рисою якої є знання суб'єктом багатьох культур і мов полікультурного спілкування і можливість формування як

мінімум білінгвальної соціокультурної особистості в умовах контактного середовища, не отримано відповіді на питання, як побудувати процес формування такої особистості» [7, с.38].

Сьогодні найбільш ефективною вважається діяльнісна теорія міжкультурної комунікації як сучасна і соціально-зумовлена концепція навчання іноземних мов студентів саме гуманітарних спеціальностей, що визначається, як сукупність методологічних принципів, таких як комунікативний, когнітивний, концептуальний, лінгвокультурний, соціокультурний, особистісно-центричний. Відтак нове трактування іншомовної освіти потребує певного відходу від класичної класифікації принципів навчання іноземних мов, виділених М.Ляховицьким, А.Миролюбовим, Н.Гез, С.Шатиловим, Г.Роговою як загальнодидактичні, загальнометодичні і спеціально дидактичні [8, с.82-84].

На наш погляд, методологічні принципи визначають концептуальну серцевину сучасної теорії міжкультурної комунікації. Сучасний навчальний процес, на думку С.Кунанбаєвої, «значно складніший від традиційного процесу, що будується на загальнодидактичних принципах. Ця система принципів не може відобразити інтегративну сутність змістових установок сучасної освіти і не може забезпечити багатовекторність навчального процесу з іноземних мов. Ось чому для визначення стратегії, тактики і реалізації сучасної концепції іншомовної освіти необхідно використовувати принципи, які необхідні для моделювання сучасного процесу навчання

іноземних мов у рамках формування міжкультурно-комунікативної компетенції [7, с.46-47].

Розширення предмета «Іноземна мова» до рівня «іншомовної освіти» і зміна об'єкта наукового і дидактичного вивчення мови на категорію «лінгвокультури» викликана передусім зміною цільових установок у навчанні іноземних мов, зорієнтованих на кінцевий результат – формування міжкультурної компетенції і здібностей до міжкультурної комунікації особистості. Філософське розуміння іншомовної освіти базується на спеціальній побудові освіти, що забезпечує вторинну соціалізацію особистості і формування на цій основі іншої картини світу у мовної особистості як суб'єкта міжкультурної комунікації, складної когнітивної структури лінгвокультурних і соціальних знань (базових та іншокультурних).

Розглядаючи питання вимог викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах, перш за все необхідно звернути увагу на питання оптимізації процесу навчання іноземних мов у ВНЗ України за рахунок підвищення якості викладання, яке до сьогодні унеможлиблювалося, з одного боку, через відсутність уніфікованого підходу до формування іншомовної комунікативної професійної компетенції студентів немовних спеціальностей, а з іншого – відсутність ефективних технічних і нетехнічних засобів навчання для студентів, у яких іноземна мова є профільним предметом. Таким чином, комплексне використання традиційних і інтенсивних методик навчання іноземних мов, яке ґрунтується на функціонально-комунікативній лінгводидактичній моделі і супроводжується цілісною системою навчання

студентів спілкування у побутових і професійних цілях, дозволить сформуванню зазначеної компетенції студентів. [5, с. 20]

Зростання ролі вивчення іноземних мов пояснюється й реформуванням системи освіти в Україні у рамках її участі у Болонському процесі, що висуває нові вимоги щодо вивчення іноземних мов. Так, за Рекомендаціями Комітету Ради Європи з питань освіти (1998) випускники вищих навчальних закладів гуманітарного спрямування мають володіти професійно-орієнтованими іншомовними навичками і вміннями в усіх видах мовленнєвої компетенції, рівень сформованості яких визначається на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця. Крім того, розповсюдження інформаційно-комунікативних технологій, які відкривають широкий доступ до нових іншомовних інформаційних ресурсів для використання у навчальних і професійних цілях, а також для соціального та культурного розвитку особистості, також сприяє розумінню того, що іноземна мова є нагальною потребою сучасних студентів. [6, с.2-3]

Вихідним фактором реалізації цих цілей, за даними досліджень Л. Я. Зені [4, с. 29-33], є формування у студентів філологів стійкої позитивної професійно - педагогічної мотивації учіння як передумови успішного вирішення провідних завдань становлення професійно - педагогічної спрямованості особистості студента на практичних заняттях з ІМ. До цих завдань з огляду на комплексну практично комунікативну, освітньо-розвивальну та виховну сутність професійно - педагогічної спрямованості особистості студента як майбутнього вчителя ІМ та орієнтуючись на

здобутки сучасної теорії і методики викладання ІМ та її базових і суміжних наук [12, с.21-40], правомірно відносити такі завдання:

1. Забезпечувати умови для набуття ключових компетенцій, потрібних для вивчення ІМ упродовж усього життя й успішної самореалізації особистості студента в якості вчителя.

2. Стимулювати освітню автономію студентів у навчальній діяльності.

3. Заохочувати студентів до творчої ініціативи під час виконання продуктивних творчих завдань, таких як: дискусивне спілкування, професійно - педагогічні рольові ігри, підготовка і захист проектів, комплектування мовного портфоліо тощо.

4. Забезпечувати умови для оволодіння студентами громадянською компетентністю.

5. Виховувати майбутніх учителів ІМ як типових носіїв української національної культури.

6. Налаштовувати студентів на реальність і важливість здійснення обміну професійною інформацією іноземною мовою в усній і письмовій формах в умовах сучасного інформаційно розвиненого багатомовного і полікультурного суспільства. [9, с. 43]

Активізувати у цьому напрямі міждисциплінарну інтеграцію, взаємодію традиційних та активних методів навчання (у тому числі й професійно орієнтованих) з метою максимізації формування іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції.

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що модель навчання студентів гуманітарного спрямування має відзначатися такими особливостями, як підвищена мотивація учіння, зумовленою стимуляцією інтересу студентів до певних аспектів комунікативно - навчальної діяльності; більш щільний режим роботи студентів з огляду на системний характер процесу оволодіння мовленнєвими (комунікативними) і професійними вміннями; □ значно більша, у порівнянні з однонаправленим навчанням ІМ, контрольованість і керованість навчального процесу, зумовленими застосуванням різних видів контролю, в тому числі й «подвійного» контролю, при якому на взаємоконтроль студентів, які взаємодіють в режимах «студент – група», «студент – студент», накладається контроль викладача; □ підвищеною повторюваністю навчального матеріалу (але кожного разу з новим завданням) у мовленнєвих і професійно орієнтованих ситуаціях. [10, с.4-6].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т.О. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13–16.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ наук. ред. укр. видання д.пед.н., проф. С.Ю.Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – С. 24 – 73.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. - К.:Ленвіт, 2003.-273с.
4. Зєня Л.Я. Урахування особистісних характеристик студентів у процесі їх профільної підготовки у мовному вищому навчальному закладі/ Л.Я. Зєня// Іноземні мови. – 2004. – №4. – С. 29-33.
- 5 Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.
- 6 Концепція викладання іноземних мов у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка. - Київ -2009 - 2-3с
- 7 Кунанбаєва С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории / С.С.Кунанбаева. - Алматы: Эдельвейс, 2005. - С. 37-276.
- 8 Менская Т.Б. Поликультурное образование: программы и методы / Т.Б.Менская // Общество и образование в современном мире: сборн. материалов из заруб. опыта. - М., 1993. - Вып. 2

9 Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах підручник / кол.авт. під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.

10 Навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах С.В. Роман Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов Професійно орієнтована іншомовна комунікативна компетентність¹ майбутніх учителів іноземної мови як предмет формування в курсі практики усного та писемного мовлення. – автореферат.- с. 4-6

11 Основи наукових досліджень: навч. посібник для вищих навч. закладів /С.Ф. Артюх, І.Я. Лізан, І.В. Голоп'яров, Н.А. Несторук. – Харків: УІПА, 2006. – 278 с.

12 Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов/ А.Н. Щукин – М.: Филоматис, 2004. – 446 с.

1. Volfovska T. O. Komunikatyvna kompetentnist molodi yak odna z peredumov dosiahnennia zhyttievoi mety / T.O. Volfovska // Shliakh osvity. – 2001. – № 3. – S. 13–16.

2. Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia/ nauk. red. ukr. vydannia d.ped.n., prof. S.Iu.Nikolaieva. – K. : Lenvit, 2003. – S. 24 – 73.

3. Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia / [nauk. redaktor ukrainskoho vydannia doktor ped. nauk, prof. S.Iu.Nikolaieva. - K.:Lenvit, 2003.-273s.

4. Zienia L.Ia. Urakhuvannia osobystisnykh kharakterystyk studentiv u protsesi yikh profilnoi pidhotovky u movnomu vyshchomu navchalnomu zakladi/ L.Ia. Zienia// Inozemni movy. – 2004. – №4. – S. 29–33.
- 5 Kovalenko O. Kontseptualni zminy u vykladanni inozemnykh mov u konteksti transformatsii inshomovnoi osvity // Inozemni movy v navchalnykh zakladakh. – Pedagogichna presa, 2003.
- 6 Kontseptsiiia vykladannia inozemnykh mov u Kyivskomu natsionalnomu universyteti im. T. Shevchenka. - Kyiv -2009 - 2-3c
- 7 Kunanbaeva S.S. Sovremennoe ynoiazschnoe obrazovanye: metodolohiya y teoryy / S.S.Kunanbaeva. - Almati: Edelweis, 2005. - S. 37-276.
- 8 Menskaia T.B. Polykulturnoe obrazovanye: prohrami i metodi / T.B.Menskaia // Obshchestvo y obrazovanye v sovremennom myre: sborn. materiyalov yz zarub. opita. - M., 1993. - Vip. 2
- 9 Metodyka navchannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh pidruchnyk / kol. avt. pid kerivn. S.Iu. Nikolaievoi. – K.: Lenvit, 1999. – 320 s.
- 10 Navchannia inozemnoi movy u vyshchykh navchalnykh zakladakh S.V. Roman Horlivskiyi derzhavnyi pedagogichnyi instytut inozemnykh mov Profesiino oriientovana inshomovna komunikatyvna kompetentnist1 maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy yak predmet formuvannia v kursy praktyky usnoho ta pysemnoho movlennia. – avtoreferat.- s. 4-6
- 11 Osnovy naukovykh doslidzhen: navch. posibnyk dlia vyshchykh navch. zakladiv /S.F. Artiukh, I.Ia. Lizan, I.V. Holoporov, N.A. Nestoruk. – Kharkiv: UIPA, 2006. – 278 s.

12 Shchukyn A.N. Obuchenye ynostrannym yazykam: Teo^oryia y praktyka:
Uchebnoe posobyе dlia prepodava^otelei y studentov/ A.N. Shchukyn – M.:
Fylomatys, 2004. – 446 s.